

ГОДИНА IX.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 25.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЏИЋ.

Изази свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. — Преплата се шаље администрацији „Позоришта“, у матичином стану, у Новоме Саду.

ДРАМСКО ПЕСНИШТВО УОПШТЕ.

(Наставак.)

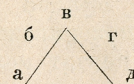
А што рекосмо, да радња ваља да је заокружена и целокупна, таква се радња или драмски створ може испоредити са зградом (градом, двором, кућом и т. д.) Зидина још није зграда, јер ова треба да има добар темељ, ваљане зидове и да се заврши добрим кровом. Тако и драма ваља да има свој добар почетак, наставак и свршетак. Као што се у згради зида камен по камен, тако треба и у драми, да се догађај из догађаја складно извија. Као што из зграде не смеш ни једног ката извадити, а да се цела зграда не помери, тако се драми не може одузети ни један догађај, а да се не поквари сав посао. Све мора једно друго држати и све бити на први поглед заокружено као у калуку салевена целина или складно нанизан низ. Ништа у тој целини не сме бити излишно, па и сами ситнији уреси (као у грађевини) ваља да красе и потпомажу главне делове. Како радња тако и особе морају имати свога утврђеног смера и послетка, иначе су непотребне за целину и могу изостати, а кад је тако, онда је цела зграда погрешна. У приповетци иде све *једно за другим*, а у драми изилази све *једно из другог*, као што и у грађевини доњи део држи горњи. Различитост драми дају поједина дела, а целина је у целокупној главној радњи, у којој су поједина дела као у каквом низу згодно нанизана.

Деоба драме.

Према заокруженој целини својој дели се драмски догађај на поједине делове (радње, актове), а ови на даље мање делове (појаве, изласке, сцене). Сваки пак део ваља да је за себе згодно састављен, као што су састављени

делови у каквој великој слици. Драма је обично ради прикладног размера и закона неједнакости подељена на неједнаке делове, на три, или, ако је драма већа, на пет радња. У тима раздеоцима види се, како се радња у драми све на више пење, па, стигнувши вршак, силази на ниже. Вршак у драми може да буде управо у среди, али се понајвише у драми нерадо пази на правилност, на пр. у драми од пет радња обично долази вршак у трећој радњи, али за то може бити и на другом месту.

Ево у слици како се пење и пада та радња:

а) приступ б) пењање в) вршак г) пад или обрт (перипетија) д) завршетак (катастрофа).

Драма би била према једноставном створу своје радње најправилнија, да има три одсека: почетак, заплет и расплет. Али је тај оквир драми, особито трагедији, постао у доцнија времена одвише узак према њеној важности и трагичној снази. За то је драма развукла та три одсека на пет, кађе мена радње боље изићи на видик.

Први одсек (радња) уводи нас у драму. У њему се почиње развијати радња. Казује се, где смо, у ком времену и са каквим особама (карактерима). У њему видимо, каква ће се још даља радња развити, и какав је цео драмски створ. Али се сав развитак и свршетак не сме показати него се може само навестити. — *У другом одсеку* почиње се заплетати радња, карактери се развијати, догађаји преплетати и тежити једној мети. — *Трећи је одсек* вршак драме или драмске кризе, где је сабијена сва

драмска радња. Сукоб је готов, али су противне силе наједнако подељене једна према другој. Те силе не могу остати на миру, него се морају мицати према мисли, која влада драмом. — Тако се уђе у *четврти одсек*, где настаје обрт (перипетија), где се мења срећа. — За четвртим одсеком, по самој потреби ствари, мора доћи *пети одсек* (драмски свршетак, катастрофа), где јунак пропада или се спасава.

Права се драма започиње кашто *приступом* (прологом), а завршује *поговором* (епилогом). У приступу се обично *пришеда* повесница драмске радње донде, док се не започне драма, или је за себе песма, која се отпева пре него се драма почне приказивати, или је најпоследњи говор, у ком песник или глумци наговешћују гледаоцима, шта је у драми. Приступ или поговор говори једна особа, замењујући песника или цело глумачко друштво. И приступ и поговор су дакле понајвише говори за себе, а нису део драми. Али су кашто „предигре“ драми, задирући и у језгру њезину, као на пр.

у Гетовом Фаусту 1. „Предигра у глумишту“; 2. „Пролог на небу.“

Једноставност драме и уметци.

Драма као и сваки вештачки умотвор ваља да је написана лепим језиком и у лепом облику, па и сав догађај да је тако складно израђен, да га лако можеш целога прегледати. Мора се пазити и на то, да је драма према својој целини и прегледивости толика, како да не мори свога гледаоца и слушаоца. За то треба, да је *једноставна*, т. ј. тако уређена и удешена, да се све, што бива, своди на *једну* главну основну мисао, па тако да је све једно с другим свезано. А пошто се све мора кретати око те главне мисли као око своје осовине, то се и *уметци* (епизоде) не могу тако употребити као у епу, јер су уметци појаве, које се могу изоставити, а да се тим ни мало не поремети главна радња. Уметци могу бити особе или говори, а ваља их употребити само онда, кад су потребни, да потпомогну главну радњу и боље је објасне, иначе су залишни.

(Наставиће се.)

ДИСТИХИ.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Максим Црнојевић. Трагедија у 5 чинова, с певачем, написана др. Лаза Костић, за позоришту удепио А. Хаџић, музика од А. Максимовића.“)

Сваке позоришне сезоне посећује нас неизоставно овај мили гост, ово драмско првенче нашега пријатеља, дра Лазе Костића. Осетили бисмо ваљда неку празнину, кад би прошла сезона, а Максим нам се не би био приказао, — тако наша публика гледа радо овај комад.

Он нам је и у уторак, 28. фебруара о. г. приказан, и напунио је кућу. Бадава, у њему има неке неодољиве чари и примамљивости. Он нам открива један лист наше народне прошлости, он нам износи Црну Гору и њене јунаке, тај неисцрпиви идеални свет наших патриотских осећања, он нас упознаје са млетачким богатством и млетачком господском углађеношћу, он нам слика грозна сукобишта од страсти и слабости људских, он и разуму, и оку, и уву нашем пружа пријатне забаве лаким стиховима, елегантним изразима, дубоким мислима, шареним сликама и духовитим досеткама и каламбурима. Он уздиже наше патријотско чувство, годи

нашем добром укусу и забавља нас душевно. И зато ће Максим остати стална пијеса у репертоару нашег народног позоришта поред свију слабих страна, које ова трагедија имаде, јер и слабости „Максима Црнојевића“ само су један доказ више за женијалност и вештину пишчеву.

Није ваљда скоро тако слаб трагичан материјал употребљен за трагедију као овај у „Максиму Црнојевићу“. Сва трагичност лежи у повређеној личној сујети, оној најпростијој, најнижега реда сујети, која, занесена лажним стидом, да себе покрије бира средства, која у последњој линији нити су грозна нити неморална, али која ипак стоје са природним и друштвеним редом и са личним осећајима главнога јунака у противности, те тако изазивају низ големих заплета, који се на најтрагичнији начин раздрешују. Случајна и изненадна рапавост максимова, која најлепшег ђувегију у ругобу претвара, и Ивина међутимна хвала у Млетцима о ванредној лепоти максимовој, потврђена још и његовом кавалерском речи изазивају цео богати заплет. Максим, како је подлегао богињама, подлеже исто тако и свима другим упливима, он не-

престано страда, пати и трпи, он је од почетка до краја пасиван. И ако он ништа не ради, око њега се плету и гомилају догађаји, које он својом пасивношћу, својом нерадњом и попуштањем, пушта да расту и напредују. Но у истој мери расте и унутрашња, душевна борба у Максиму, и ми у исти мах гледамо, како га с једне стране спољашњи догађаји надкриљују, а с друге стране како га душевна борба ломи и сатира. Максим је по својој пасивној природи слика и прилика шекспировом Хамлету, само што им је душеван процес обрatan, јер док у Хамлету рефлексија савлађује осећања, дотле осећање у Максиму угушује сваку рефлексију. Па и ако пасивност хамлетова налази свога мотива у његовој сувише скептичкој души, што код Максима није, опет је зато Максим и од Хамлета пасивнији. Ово је поред онако развијене осетљивости, као што је максимова, врло чудновато; но експликација пасивности максимовој лежи у ситуацији, у коју Максим долази, у испреплетеној, укрштеној борби разних осећања његовога срца, која и у тој великој борби једно другом држе равнотежу и не даду да се једно од њих осили и над другим да влада. И баш тиме добија и карактер максимов, ма да је пасиван, неку особиту драж. Упада у очи чудновата сличност између Хамлета и Максима у избору средстава, кад оно један и други у акцију ступају. Хамлет бира глумце и глумачку представу, којима он свој сопствени састав пружа, да га употребе. Максим тражи гуслара и ради то исто с њима. Па и у овој прилици одудара максимова пасивност од хамлетове. Док Хамлет то чини сасвим промишљено и док се задовољава са својим подухватом, Максим чини то у наглости срца, и одмах се затим већ каје за оно, што је учинио, — каје се за оно мало, што је био активан. Активност његова севне још једанпут и опет у страсном заносу, кад Милоша убије, али јој је ту и крај, јер одмах затим и Максим сам собом пада.

И око овог, овако пасивног јунака знао је Лаза Костић исплести читаво клупче од догађаја, састављено, из једног јединог конца, коме је опет зато и почетак и свршетак у самој личности главнога јунака, Максима Црнојевића.

Што пак особито драж овој трагедији даје, то је онај шекспирски дух, који ју провејава и облива.

Пре него што пређем на сам приказ морам се дотаћи једне веље невоље. (Свршиће се.)

П О З О Р И Ш Т Е.

* (Карло Ларош.) У Бечу је пре неколико дана издану Нестор немачке позорнице а дика

бечког дворског позоришта, *Карло Ларош*, у деведесетој години свога живота. Од четир године амо није више глумовао, али није био ни пензионован. За заслуге му сматрали су га за доживотног члана дворскоме позоришту те му давали и потпуну плату. Но и до пре четир године био му је положај на дворском позоришту у последње време изузетан. Чим пролеће гране, отишао би у Гмунден — тамо је имао лепу вилу, — те би тамо провео до новембра. У новембру се свагда враћао у Беч и онда је по који пут излазио на позорницу.

Ларош се родио у Берлину 14. октобра 1794. У Дражђанима је први пут играо на позорници године 1811. Од то је доба остао позорници веран. 1822—1833 глумовао је у Вајмару. Ту је засновао свој лепи глас као вештак, ту му је велики Гете дао тежњама вештачким правца. У Гетовој је кући био мио гост те га је Гете сам учио подекојој улози, као н. пр. улози Карлоса у „Клавигу“. Од 1834 је члан бечког дворског позоришта те је битно допринео слави тога завода. Играо је и у драми и у шаливој игри најразноврсније, но свагда важне улоге. Као јунак, интриган, нежан отац, бонвиван, глупан, свагда је умео створити вештачки изведену слику. Од улога у комадима који се и на нашој позорници дају, играо је Ларош *Вурма* у „Сплетци и љубави“, *Краља Филипа* у „Дон Карлосу“, *Геслера* у „Вилхелму Телу“, *Борлеја* у „Марији Стјуартовој“, *Лира* у Шекспировом „Краљу Лару“, *Шајлока* у „Млетачком трговцу“, „*Мишела Перена*“ у истоименој шаливој игри француској, што је имамо у преводу покојног Лазе Телечког, и т. д. Сећамо се, да смо га концем године 1876. имали прилике видети као сеоског кнеза Адама у Клајстовом „Разбијеном крчагу“ па да смо се дивили уметничкој снази старчевој.

Као уметник првога реда одликован је био Ларош многим знацима признања. Од Његовог Величанства добио је орден жељезне круне а и страни су му владари изразили допадање своје. Г.

* (Добровољно позоришно друштво у Никшићу.) „Из *Никшића*“, пише „Глас Црногорца“, „доби-смо радосну вест, да се и тамо склопило добровољно позоришно друштво, које је наумило да даје представе, па је већ и отпочело свој рад, јер како нам отуд телеграфису, већ је тамо у четвртак на вече са сјајним успехом, а уз многобројну посету народа, представљана „*Слободарка*“, трагедија Манојла Борђевића-Призренца. Бадава, Никшићки сустипице за Цетињанима! Не даду им баш, да се сами ките лавориком! Тако и треба! Као што нам оданде јављају, „*Слободарка*“ је тамо одмах сутра по други пут претстављана. Срећно да Бог да!“

Издаје управа ерског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

25. ПРЕДСТАВА.

ВАН ПРЕТПЛАТЕ.

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 4. МАРТА 1884:

ЂУРАЂ БРАНКОВИЋ.

ДРАМА У 5 ЧИНОВА, ОД К. ОБЕРНИКА, ПРЕВЕО И ЗА СРПСКУ ПОЗОРНИЦУ ПРЕРАДИО Ј. ЂОРЂЕВИЋ.

О С О Б Е:

Ђурађ Бранковић, деспот српски	Т. ЈОВАНОВИЋ.
Мара, његова кћи	М. Рајковићка.
Гргур	Димитријевић.
Стеван } синови му	Т. Лукићка.
Секула, мађарски вођ	Ђурђевић.
Владислав Хуњади	Барбарић.
Лазар, управитељ Ђурђевог двора	Милосављевић.
Јевросима, марица дојкиња	Ј. Добриновићка.
Мурат, цар турски	Лукић.
Челебија	Марковић.
Велможа	И. Станојевић.
Први } слуга	Љ. Станојевић.
Други }	Динић.
Грађанка	Л. Петровићева.
Чувар	Рашић.

Велможе српске и мађарске, посланици, грађани, српски и мађарски гласници.

Г. Т. ЈОВАНОВИЋ, редитељ краљевског српског народног позоришта у Београду последњи пут као гост у насловној улози.

У уторак 6. марта: „ПОШТЕЊАЦИ“. Шаллива игра у 4 чина, написао Т. Баријер и Е. Капанди, превео Ј. Хаџић.

Ко од наших поштованих претплатника жели своја места задржати за ову представу, нека се изволи тога ради пријавити у позоришној писарници најдаље до 12 сахата пре подне.

Болује: П. Добриновић.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.